

Jánosi Zoltán

Havakba öltözött arckép

Tornai József halálhírére

Jánosi Zoltán
(1954, Miskolc)
irodalomtörténész,
József Attila-díjas

Talán egyedül Tornai Józsefről lehetett azt hinni a fiatal embereket válogatás nélkül sírba döntő, a korai halál emlékeivel teleszórt magyar irodalomban, hogy örökké él. Hogy újra és újra csörög a telefon, és beleszól jellegzetes, mindig válaszra hívó hangján – új verset, könyvcímet ajánl, vagy közéleti, magyar és világpolitikai eseményt oszt és vitat meg, olyan éberem és izgatottan, ami a húszévesektől is szokatlan. A személyes jelenlét párbeszédeiben még kilencvenen túl is olyan friss tájékozottsággal, erővel és átlátó képességgel szólalt meg, ami páratlan, egyedi, megismételhetetlen. A nemrégén forgatott Nagy László-film riportalanyai között az ő emlékezete volt a legvillogóbb, ő fogalmazta meg a legpontosabb mondatokat, ő találta el a legfontosabb emlékek terepét, s ő idézte fel ezeket a legplasztikusabban a szakadékba zuhant időből.

Dehogyan ment hát el messzire, csak visszahúzódott a völgyek, az árterek, az erdők birodalmába, a falevelek, a vízfodrok, az esőcseppek, a havat kavarázó szelek ölébe. Homloka most is napfény, szíve most is látomás, keze az erdők üstökén mozduló fésű. Arcélét, ha észak felé nézel, éppúgy ott láthatod a budai hegy-tornyokon, mint egy kontinenssel távolabb a Sziklás-hegység kőszüvegein, lent pedig az Andok láncolataiban, vagy odébb a Sierra Nevada hegycsipkéin – amerre szellemi ikertestvére, García Lorca járt-kelt –, mert izzó tudatával belakta, és Magyarországra hozta a teljes Föld lírai kultúráját. Versekkel, regényekkel, esszéikkel, műfordításokkal egyszerre emelte a világ-egyetem tekintetéhez népét, és szolgálta az

emberiséget. Indián sátrából kelt fel minden reggel a Nap, az az utolsó is, még egyszer átsugarazva benne Dunaharaszti nádasait s a part menti fővenyt, ahová tűzszerszámait letette. Ravatala hát nem a földön, hanem odafönn van, azokon az eget csókoló csúcson, zarándokhelyén a – tekintetét ifjúkorától karcoló – meteoroknak, az odahívott oroszlánoknak, sasoknak. Toldízét, egykori ékességét madarak tollai ragyogtatják át az égen. Versei: Isten ujjenyomatai, Manitou porba rajzolt ábrái, Buddha simogató derűje, archaikus korok demiurgoszaik pillantásai. A Mindenségre szomjas teremtő ember kíváncsisága és akarata testesült meg benne: a nyitottság és a távlat a Kárpát-medencében szorongó, egymásnak ütköző, lenyakazott perspektívák s az alibi-életművek és kínos mesterkedések fölött. Korának lélegzetét: a „fényes szellők” pokolból kitépett örömét és a diktátorok markából kimentett lendületét vitte magával haláláig. Mítoszokba, filozófiákba, műfordítások tapasztalatába s primitív népek dalaiba öltözve is a magyar rózsfán kifeszült húrokat pengette, s fújta egyre a történelméről lepergő véres szirmokat, figyelmeztetésként és tanulságként „rettenetes országába”. S már ott mennek mind: a „rettenetes ország” rettenetes vitézei: Kormos István, Nagy László, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor, Kósa Ferenc, Sára Sándor s immár Tornai József is: emblémái és legfájóbb címerei egy kornak. S az újabbnak is, amely immár nem a sarló mellől leemelt kalapáccsal, hanem a hűtlenségével veri az időt. Talán jelképes, hogy Tornai József Csoóri Sándor kilencvenedik születésnapja előtt alig

néhány nappal lépett át hozzájuk. S talán jelképes az is, hogy Trianon századik évét már nem a földön akarta megélni. Nem akarta ott látni – azon a napon – a szélbe feszített nemzetiszínű zászlók alatt zavartan settenkedőket, a magyarokat nemzetükből 2004-ben gyalázatosan kiszavazókat, a hazájuk ellen Európa-szerte attakokban felvonulókat, a még

rosszabb, a végső Trianont előkészítő magyarokat. Nem akarta látni az időkből semmit nem okuló, önmagát marcangoló nemzetét. Egyetemes arcán mi vagyunk az utolsó könnycsepp.

Sit tibi lacrima levis: Legyen könnyebb számodra ez a könny – „Csillagapád, Csillaganyád” ölében.

Jámborné Balog Tünde: *Hőc, hőc, katona* (1986)